

Kadri Leetmaa

MIS SAAB PÄRAST PLAANI?

Osalistes kohaliku omavalitsuse planeerimises –
kes loob plaani ja mis saab pärast plaani?

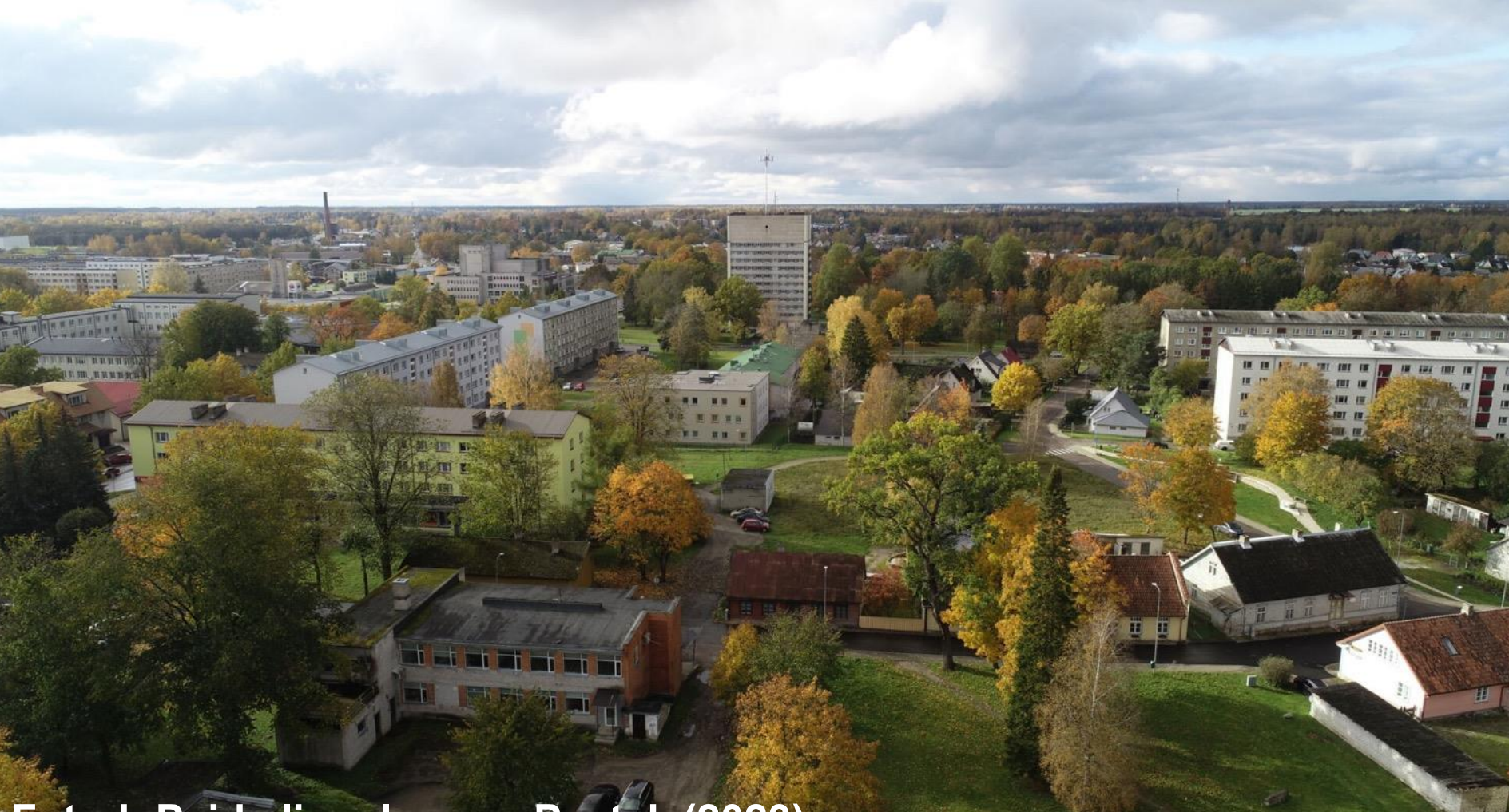

KOOLITUSPROGRAMMI VÄLJATÖÖTAJA: EESTI ARHITEKTUURIKESKUS
TELLIJA: REGIONAAL- JA PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUM
Programmi elluviimist kaasrahastab Euroopa Liit

Olemasolev ruum, uus ruum ja planeerimine
Planeering vs ruumi vahepealsed olekud
Väärtuste ja hoiakute muutumine
Planeerimine kui koostöömudel

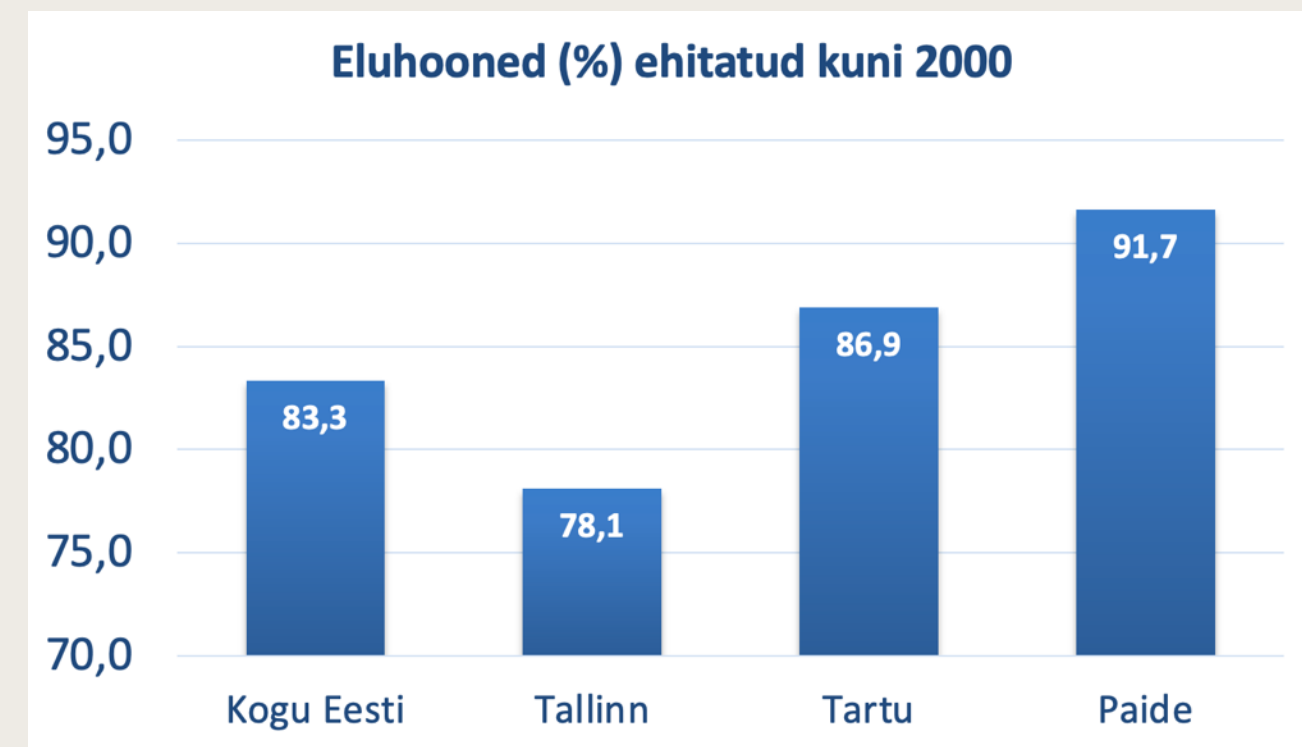

Fotod: Paide linn. Ingmar Pastak (2023)

Suur osa homsest ruumist, on täna juba valmis.

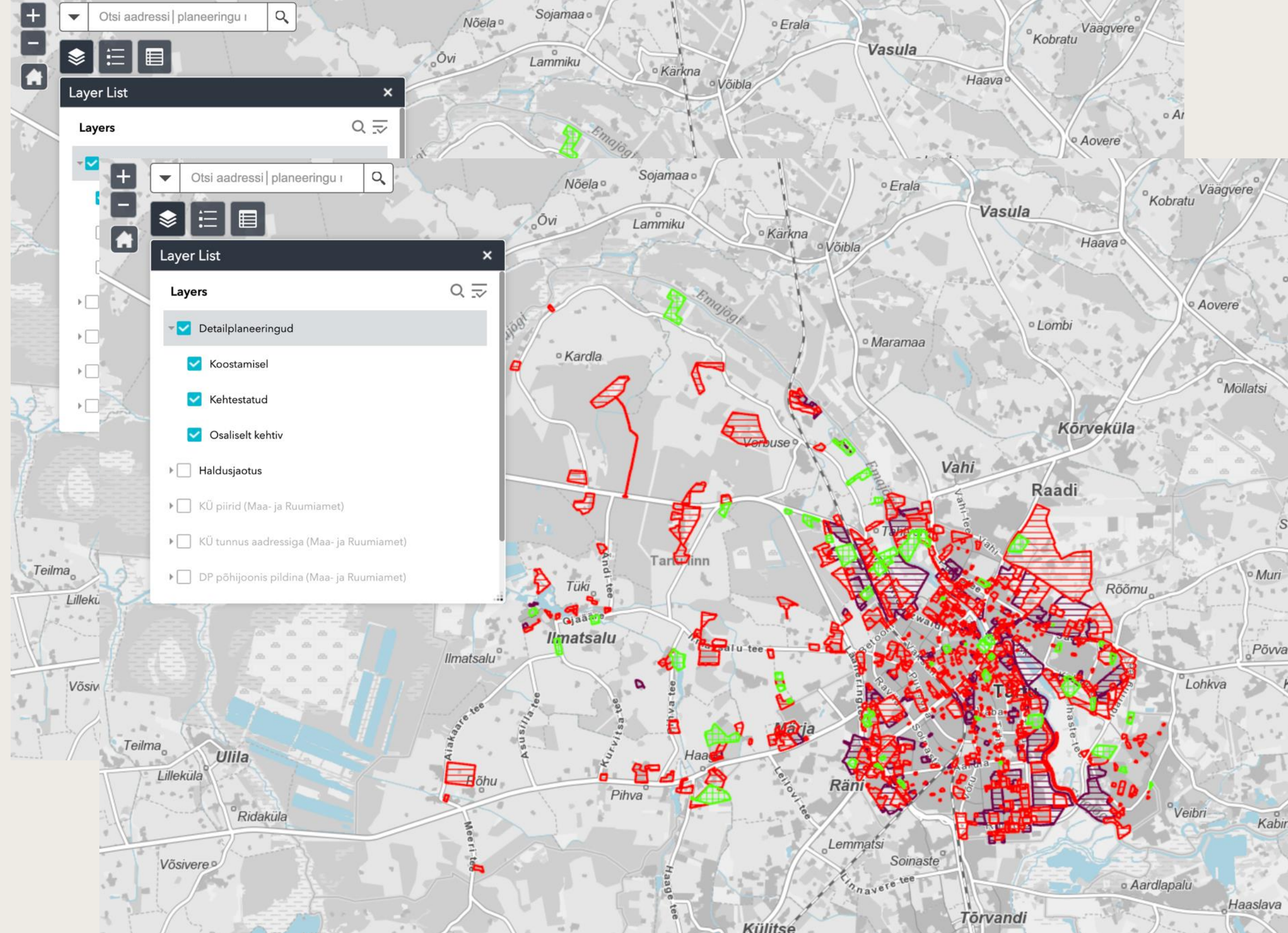

Allikas: 2021 rahvaloendus

- Planeerime tulevikuruumi
- Ettekujutatud ruumi
- Ruumi, milles me kunagi elama ei hakka
- Elame praeguses ruumis

Tegeleme aktiivselt ruumi muutmisega vaid suhteliselt väiksel osal linna territooriumist.

- Realiseerime uut ruumikvaliteeti pigem aladel, mis praegu “on laual” ja mille muutmiseks on huviline, investor.
- Linnade ja regioonide üldvaates vajalike sekkumistega tegeleme planeerijatena vähe (mugavusplaneerimine)

Allikas: Tartu, planeeringute kaardirakendus, koostamisel, kehtestatud, osaliselt kehtivad DP-d

Planeerimine tegeleb aladega, millel on aktiivsed huvilised.

Allikas: Tartu ja Tallinna vaateid, TÜ Rände- ja linnauuringute keskuse pildipank

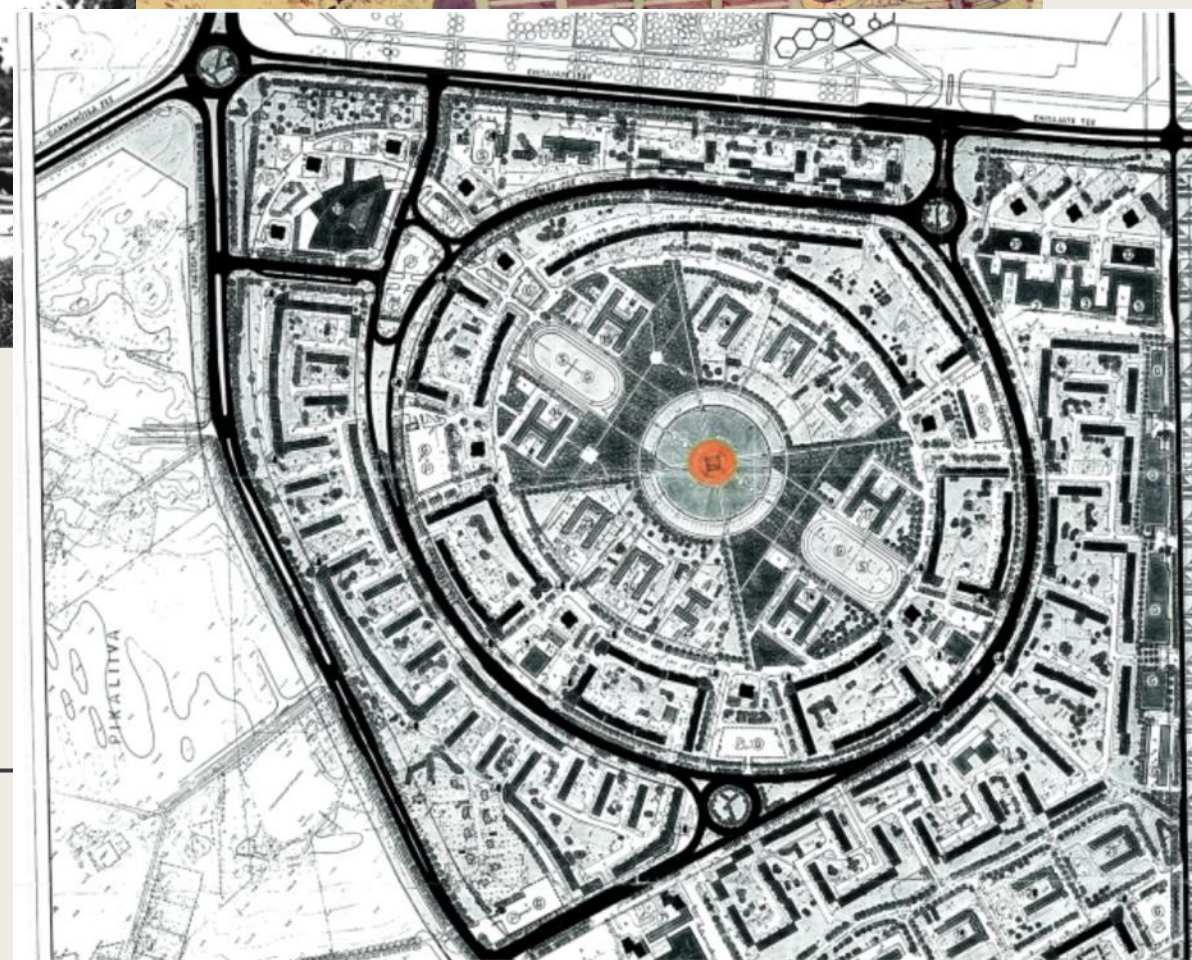
Suhteliselt vähe kulub meie tööajast kohtadele, mille ruumikvaliteeti oleks väga vaja parandada, kuid kus selleks puudub seesmine surve.

1968

Aeg

- Ruum võib planeerimise kaudu muutuda väga ruttu, teinekord aga läheb aastakümneid.
- Planeeringulahendus võib vahel elada üle ka riigikorra muutused.
- Vahel ei saa aga juba 10–15 aasta pärast aru, kuidas me tookord niimoodi mõtlesime. Väärtused muutuvad.

1985

Allikas: Leetmaa & Hess 2019.
Materjalid Tallinna Linnaplaneerimise
Ameti arhiivist.

1994

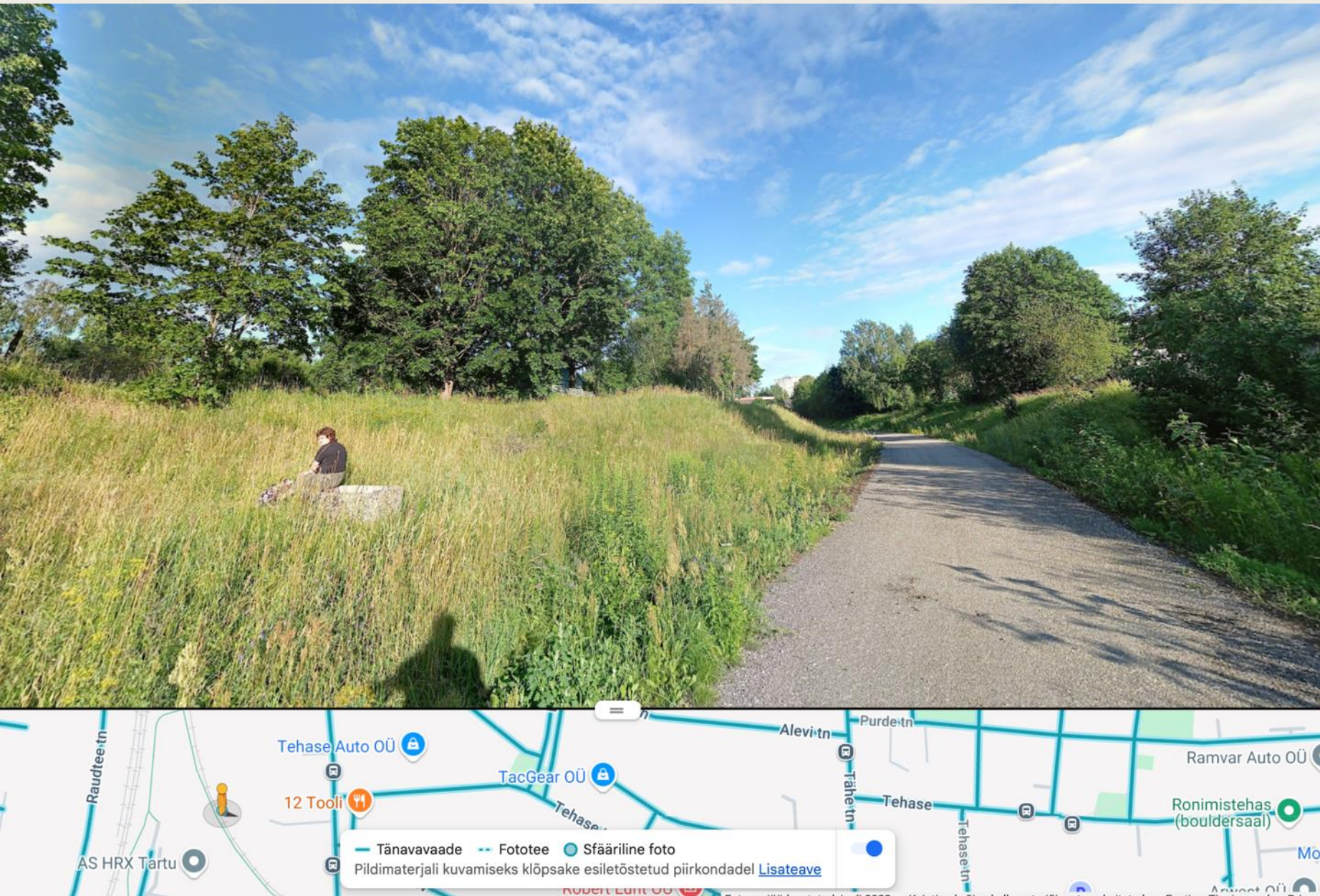
Mis saab pärast plaani?

RUUMILOOME KOOLITUSPROGRAMM 2025

Ruumikvaliteedi loovad ruumi seisundid.

- Näiteks elurikkus on ilmselt üsna suur, kui linnas on rohkesti vaba võsa (nt kasutusest välja jäänud alade rohestumine)

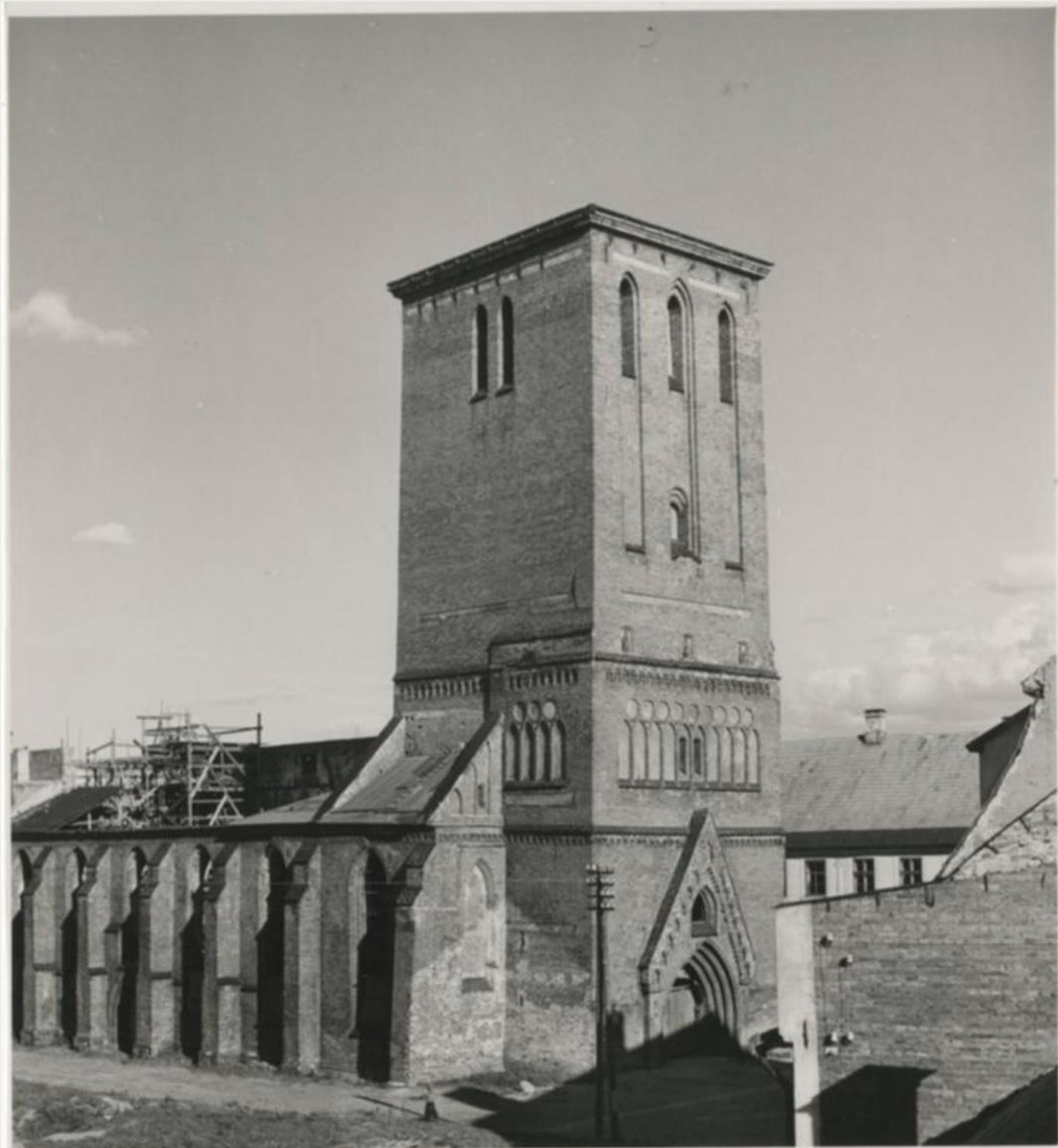
Allikas: Sadamaraudtee rohelus. GoogleMaps vaade, 05.03.2025 seis

Ruumikvaliteedi loovad ruumi seisundid.

- Ligipääsetavuse loomise projekt võib ise kesta nii kaua, et üks äsjasündinud beebi kasvab oma “vankriajast” välja.

Allikas: Riia ringi ehitustööde eel/ajal kasutuses olnud video sellest, milline uus liiklussõlm saab olema. Väljavõte videost. Video saadaval siin: https://youtu.be/AljXzCeoOjM?si=abqEP-1Y0u7Q1_SO

EAA.5358.1.107.33

Jaani kirik Tartu period 1955-1986.
Rahvusarhiiv, Voldemar Vaga arhiiv, EAA.5358.1.107,

Me elamegi POOLIKUS RUUMIS

- ... sest planeerimine aitab meil ruumist mõelda, rääkida, unistada, vahel ka unistatud olukorrani jõuda.
- **Mitu põlvkonda tartlasi on üles kasvanud nii, et Jaani kirik oli Tartu kesklinnas taraga ümbritsetud.**

Foto: Erakogu 2012

Me elamegi POOLIKUS RUUMIS

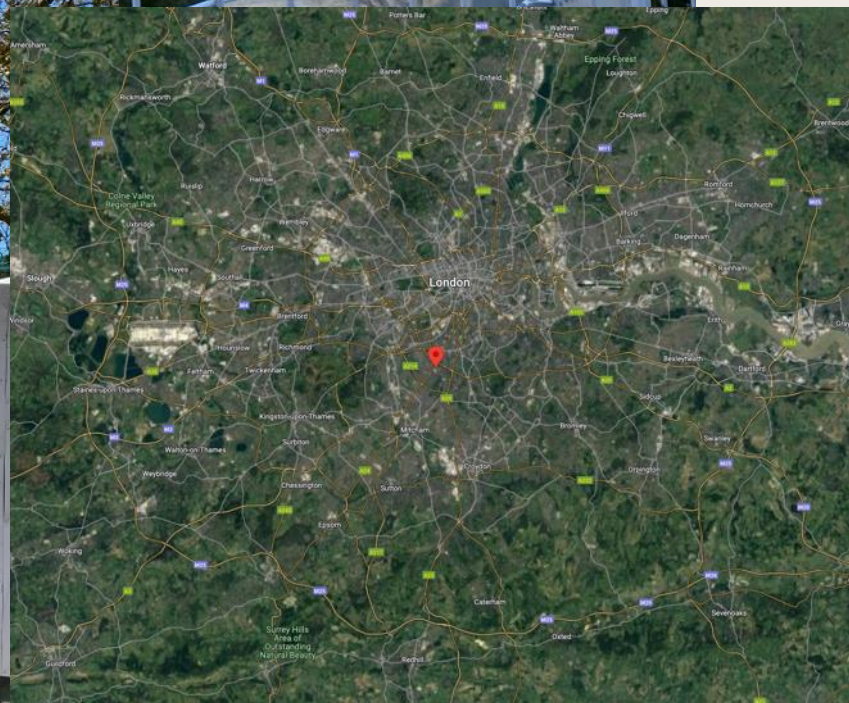
- ... sest planeerimine aitab meil ruumist mõelda, rääkida, unistada, vahel ka unistatud olukorrani jõuda.
- Terve põlvkond elvakaid harjus ära “idüllilise” vaatega kultuurimaja varemetele keset linna.

Allikas: https://et.wikipedia.org/wiki/Fail:Elva_kultuurimaja_varemed,_31._august_2013.jpg

Kuidas saaks ruumi vahepealset seisundit korraldada

- Saab ala kasutusest välja jätta aastateks.
- **London, Clapham Park**

London, Clapham Park.
Foto: Leetmaa, 2022

Kuidas saaks ruumi vahepealset seisundit korraldada

- Saab vahepealse funktsiooniga kohta
väärindada.
- Paris: La Cité Fertile
- Paris: La ReCyclerie
(mõlemad varasemate raudteejaamade
aladel olevad vahearendused)

Mida vahepealsed seisundid veel võimaldavad?

- Ruumist ja tegevustest ruumis teistmoodi mõelda
- Eksperimenteerida võimalike uute ruumikasutuspraktikatega
- Suure eksimisriskita ja väikeste kuludega järele proovida

Mis siis pärast plaani saab?

Olulised osalejad ruumi muutmisel

- KOV ja riik ehitavad väga vähe.
- Enamus inimesi, kes planeeringule ettepanekuid teevad, samuti ei ehita.
- Plaanid tehakse teoks investorite, ettevõtjate, kogukondade, elanike ... raha, energia ja ettevõtlikkusega.
- Planeeringu realiseerimise käigus planeeritu ka muutub (kus on tasakaal?)
- Oluline on KOV võime üldhuvi plaani ruumi viimise käigus alles hoida.
- Oluline on tabada juba planeerimisel, mis tegelikult teostuda saab.

Realistlikkus, arenduste mastaabid

- Suurtest investoritest sõltumine
- Kogukonnapõhine areng

- Näited: Toila ja spa-arendus; Rõuge kunstikuur kogukonnakeskusena

Ruumi muutmine kui koolitustegevus

- Sekkumised kui riskiinvesteeringud
- Suurem rahaline ja kompetentsitugi KOVidele

Allikas: <https://annelinnaportaal.files.wordpress.com/>

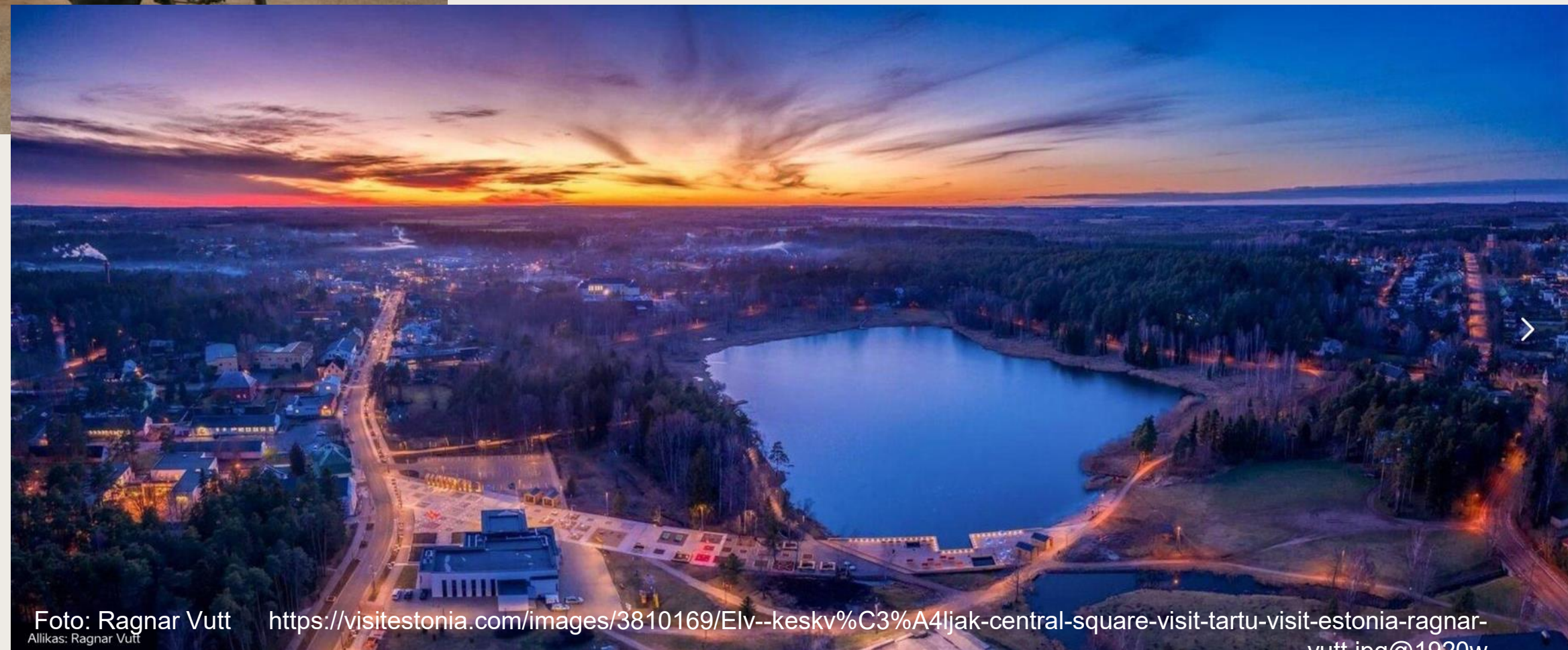

Foto: Ragnar Vutt
Allikas: Ragnar Vutt

<https://visitestonia.com/images/3810169/Elv--keskv%C3%A4ljak-central-square-visit-tartu-visit-estonia-ragnar-vutt.jpg@1920w>

Tellijale

GALERII > Viimase lihvi saanud ainulaadne matkarada ühendab liikumise teadusega

Merle Rallmann
ajakirjanik

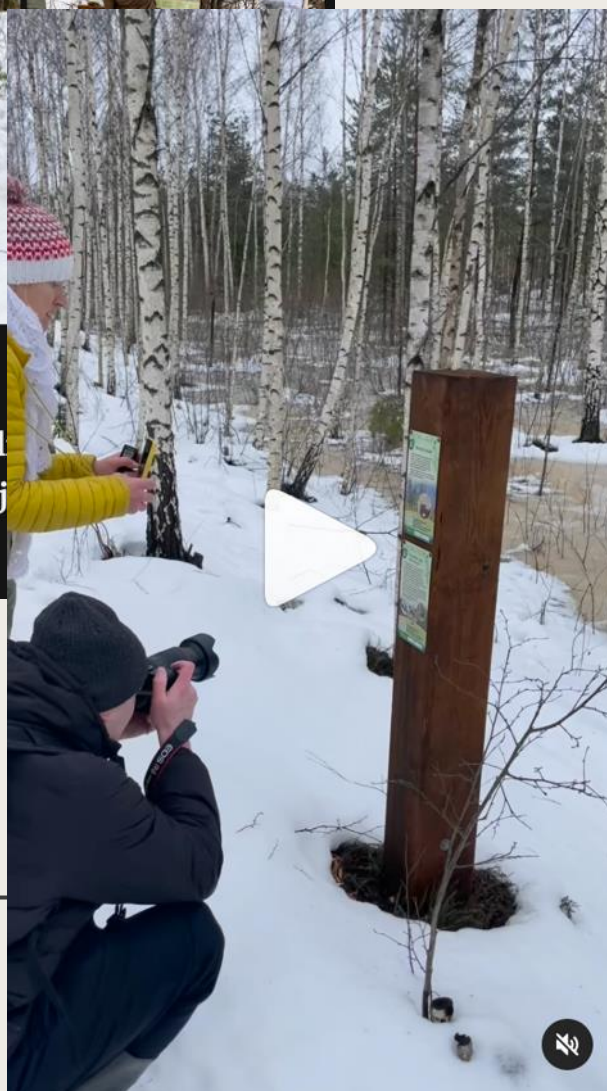
Urmas Luik
fotograaf

17. jaanuar 2025, 07:00

Kolmapäeval pandi Sindi külje all viimase infotahvli paigaldamisega punkt Kõrsa harrastusteaduse rajale. Eril teeb selle võimalus peale jalutamise teha loodusvaatlusi ja andmed otse rabast teadlastele.

<https://www.instagram.com/estimaa.looduse.fond/reel/D7hX3DMyQz/>

Kodanikuteadus kui tööriist

- Ruumi planeerime inimese jaoks.
- Eeldus on suhestumine ümbrusega, ruumi kasutamine.

Mõned kodanikuteaduse projektid veel

- <https://www.mitforschen.org/projekt/forschungsfall-nachtigall>
- <https://www.billionoysterproject.org/>
- <https://nurmenukk.ee/et>

Koosloome viljad

Plaan kui võimaldaja

Planeerimine kui koostöömudel

- Koha teevad elavaks ettevõtjad, sotsiaalsed ettevõtjad, kogukonnad, sädeinimesed, nende võrgustikud väljaspool kohta ...

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lodi_J%C3%B5mmu_sildumine_Sisevete_Saatkonna_juures_2016._aasta_juunis.jpg

<https://tartumahead.ee/>

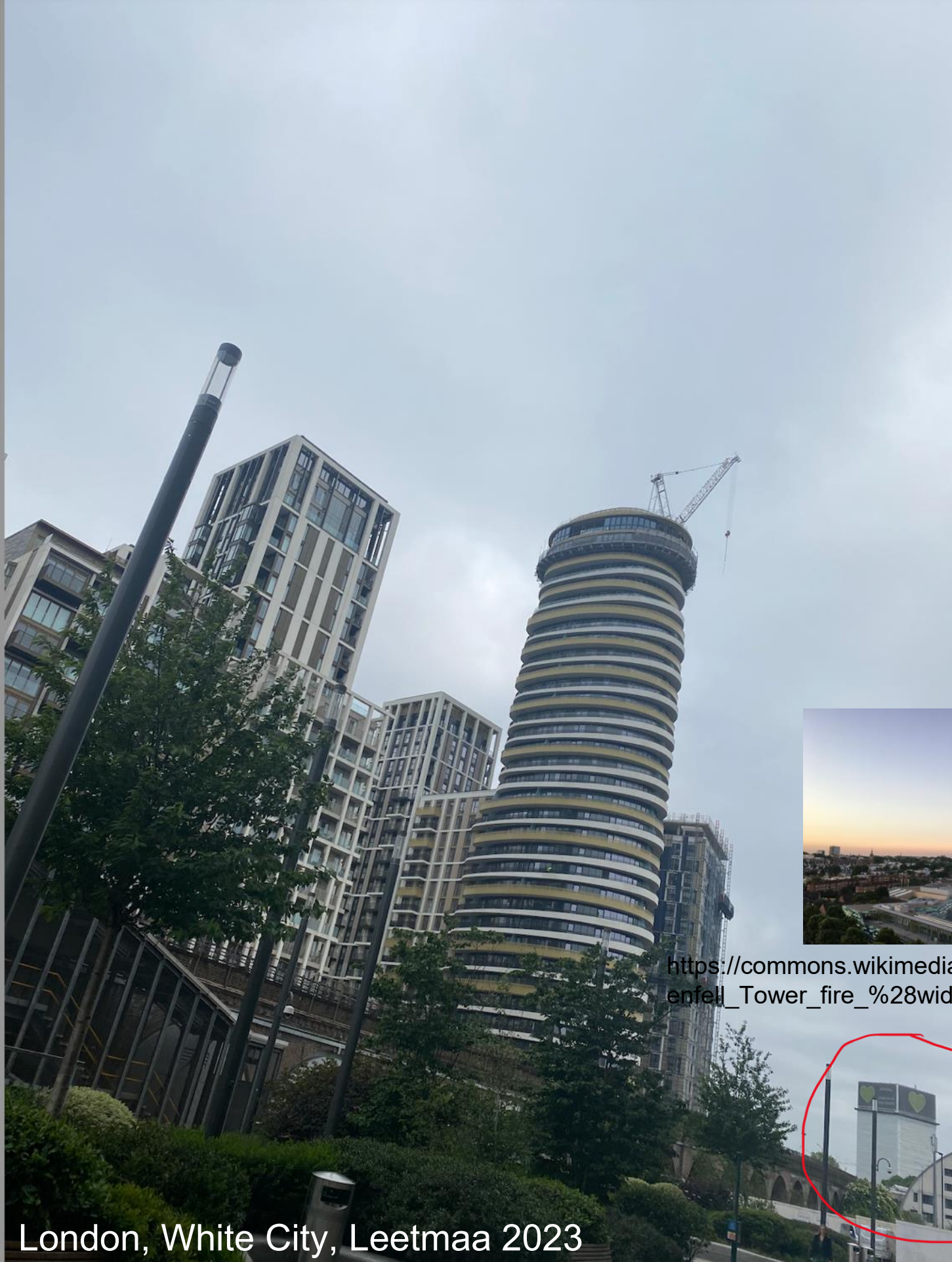

<https://tartu.ee/et/uudised/isesoitev-muuseumibuss-labib-poolsada-kilomeetrit-paevas-ja-teenindanud-ule-saja-reisija>

Kohalikud vs finatskapitalismi huvid

- prioriteetidid, kui sul on globaalne portfell (pensionifondid, investeerimisfondid)
- Nt eluasemesektor kui atraktiivne raha sihtkoht (kodu eest maksab inimene esimesena).

Meie võime kasutada
üldhuviks mõeldud
raha ebavõrdsuse
vähendamiseks (?)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Grenfell_Tower_fire_%28wider_view%29.jpg

Kõigi aegade suurim korterelamute rekonstrueerimise
taotlusvoor avaneb 28. oktoobril

25.09.2024

Tehaseliselt rekonstrueeritud kortermaja Tallinnas. Foto: Andres Luidre

<https://kredex.ee/et/uudised/koigi-aegade-suurim-korterelamute-rekonstrueerimise-taotlusvoor-avaneb-28-oktoobril>

ERR.ee UUDISED TV RAADIO LASTELE JUPITER

uudised EESTI ARVAMUS MAJANDUS VÄLISMAA KULTUUR SPORT EETER

Artikkel on rohkem kui viis aastat vana ja kuulub arhiivi, mida ERR ei uuenda.

Hiina fond investeerib Tallinna-Helsingi tunnelisse 15 miljardit eurot

EESTI
BNS
08.03.2019 08:31
Uuendatud: 08.03.2019 19:11

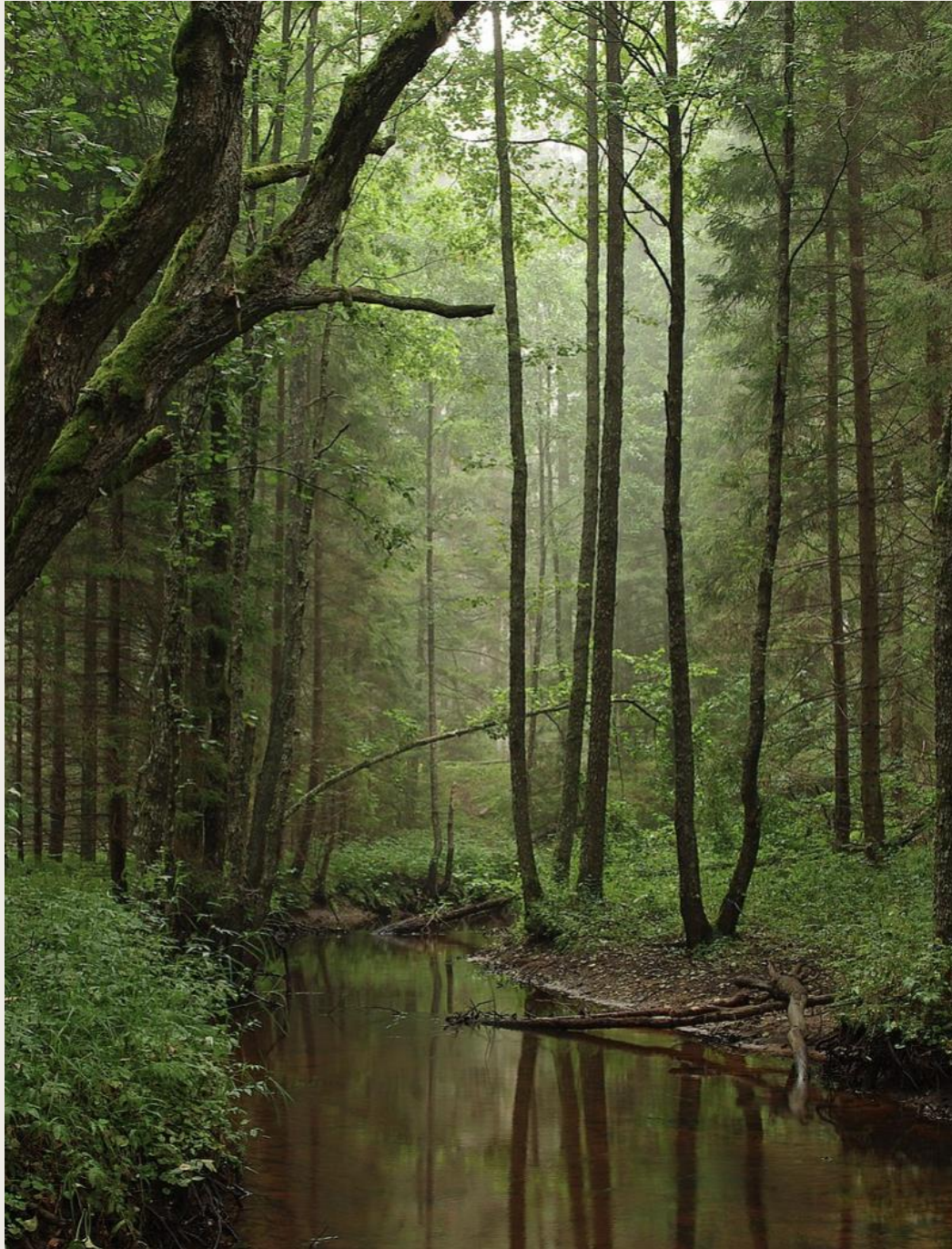
HIINA FOND INVESTEEB TALLINNA-HELSINGI TUNNELISSE 15 MILJARDIT EUROT

Foto: Finest Bay Area Development Oy

Kes on meie elutähtsa taristu omanikud?

- Kes investeerib
 - soojaettevõttesse
 - vee-ettevõttesse
 - rahvusvahelistesse ühendustesse
 - tuuleparkidesse
 - ühistransporti
- Kuidas see mõjutab toimekindlust?
- Kuidas toimib ühine ruumiloome?

Kuidas see mõjutab kohaliku kogukonna heaolu ja ruumiotsuseid ...

- ... kui kogukonnale olulise metsa omanik on suur investeerimisfirma
- ... kui maavarade kaevandamise õigus on suurfirmal kaugete omanikega
- ... kui suurhaigla ehitust finantseerib suurinvestor
- ... kui maanteid, raudteed, tunnelit finantseerib suurinvestor
- ... kui sooja- ja vee-ettevõtjad on suured investeerimisfirmad.
- ...
- **Kellega suhtleme?**

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tarvasj%C3%B5gi.jpg>

Vajadus märgata suuri mõjutegeureid ja mõjukaid täiendavaid osalisi, sealjuures väljaspool formaalset planeeringuprotsessi

- Mis on suure mõjuga ruumiotsused, mis tehakse väljaspool formaalset ruumiplaneerimist (energiatootmine, kaitsektor, suured teehitusprojektid, metsa majandamine, pikad hanked ja halduslepingud jm)
- Muutustega kohanemine on välimatu.
- Ruumi on vaja juhtida planeerimise kaudu ja muul moel.

Aeg näitab, kas teeme õigesti ...

“Küllap olete kuulnud ütlust: "arstide vead maetakse maha. Aga arhitektide vead jäävad kõigile kauaks silmade ette ...". Optimistina arendaksin mõtet edasi: arstidel maetakse ka kõik õnnestumised varem või hiljem ikkagi maha. Ilma erandita. Aga arhitektide õnnestumised jäävad kauaks püsima. /.../ Õnnestumiste ja ebaõnnestumiste hindamisel on veel üks tegur, mida kipume unustama. See on AEG. Ajategur.”

Mart Port “Väike-Õismaest ja Ajategurist”
(Ehitus ja Arhitektuur 2-1987, ISSN 0340-633)

Põhisõnumid:

1. Suurt osa ruumist ei tee valmis avalik sektor. Planeerimise ja ruumilooome olemuslik osa on kommunikatsioon ja koosloome ruumi tegelike muutjatega.
2. Me elame alati poolikus ruumis! Tegelik heaolu rullub lahti „poolikus ruumis“, teel unistusteplaneeringuni. Planeerida tuleb ka ruumi vahepealseid olekuid.
3. Olulised osalised ruumi muutumise teekonnal võivad jääda märkamata.
4. On vaja märgata ja juhtida ka olulise mõjuga ruumiprotsesse väljaspool formaalset planeerimise rada.

Ülesanne

Mõtle oma koduasulas või –linnas (või muus kohas, mida hästi tunned) mõnele paigale, mis on praegu kasutusest väljas ning ei ole head planeeringuideed, mis seal teha võiks.

Mõtle läbi:

1. Mis sellel alal praegu toimub?
2. Kes on inimesed või organisatsioonid, kellest sõltub, kas ala saaks ajutiselt kasutada?
3. Mõtle välja uus idee, kuidas ja milleks seda kohta saaks ajutiselt kasutada mõistlikumalt, veel enne, kui tekib mõte, mida pikemas perspektiivis selle kohaga peale hakata.
4. Vasta küsimusele: milline oleks kasu kohalikule elule sellest vahepealsest ajutisest ruumikorraldusest.

Lisamaterjalid

Õpik „Inimgeograafia“, peatükk „Linn“ (Tauri Tuvikene, Tarmo Pikner, Kadri Leetmaa) (avaldamisel 2025)

Malk,, M. „Vahekasutus kui pikaajalise planeerimise tööriist. Petra Marko: „Arhitektuur peaks eelkõige teenima inimesi, kuid jätma ruumi ka kujutlusvõimele, nii kohaneb linnaruum mitmesuguste kasutusviisidega.““ Sirp 13.12.2024. <https://www.sirp.ee/vahekasutus-kui-pikaajalise-planeerimise-tooriist/>

Kljavin, K.; Pirrus, J.; Kurik, K.-L., Pastak, I. (2020). Aktivism avaliku ruumi koosloomes. Helen Sooväli-Sepping (Toim.). Eesti inimarengu aruanne 2019/2020: Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud. (128–137). SA Eesti Koostöö Kogu.

Leetmaa, Kadri, Bernt, Matthias „Special issue Intro: housing estates in the era of marketization – governance Leetmaa, K., Bernt, M. Special issue Intro: housing estates in the era of marketization – governance practices and urban planning. *J Hous and the Built Environ* 38, 1–15 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10901-022-09976-8>

AITÄH!

kadri.leetmaa@ut.ee